

Τ Μ Η Μ Α Β'.

Π Ε Ρ Ι Τ Ω Ν Π Α Θ Ω Ν.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Α'.

'Αρχή καὶ Φύσις τῶν Παθῶν.

Ὁ ἀνθρώπος, ἐπειδὴ εἶναι κατεσκόλασμένος ἀπὸ τῆς φύσιν με' ὀργανισμόν λεπτότατον, καὶ ἐκτεθειμένος εἰς τῆς διηνεκῆς ἐνέργειαν τῶν ἀντικειμένων, ὅτις τὸν περικυκλόνων, πολλὰ εὐκόλως ἠμποροῦσε νὰ παραχθῆ καὶ νὰ ἀφανισθῆ, τάνισως δὲ εἶχε κανένα μέσον, δι' οὗ νὰ διαγιγώσκη τὰς ὠφελίμους ἀπὸ τὰς βλαβεράς προσβολὰς τούτων τῶν ἀντικειμένων. Τῆτο τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐχαιρίσθη ἀπὸ τῆς προμήθειαν τῆς Φύσεως, εἶναι ἡ Αἰσθητικότης. Ἀνίσως μία προσβολὴ διασπαράττωσα, ἢ ἄλλως διαταράττουσα καὶ κραζύσσα τὰς σωματικὰς ἰνάς, τείνη εἰς τὸ νὰ διαλύσῃ τῆς ὑφῆ καὶ τῆς ἀρμονίαν των, δι' οὗς ἡ αἰσθητικότης τὸν εἰδοποιεῖ περὶ τούτου διὰ τῆς ἀλγηδόνος. Ἄν μία ἄλλη τείνη εἴξ ἐναντίας εἰς τὸ νὰ τὰς ἐξασκῆ ἡσυχῶς διὰ τίνος κινήσεως τακτικῆς καὶ κανονικῆς, καὶ νὰ διατηρῆ εἰς αὐτὰς τῆς φυσικῶν ἰχυῶν, ἢ νὰ τῆς ἀποκαθιστᾶ, ὅποτε διὰ ὁποιοῦνδήποτε αἰτίαν ἤθελεν τῆς χάσῃ, τὸν εἰδοποιεῖ καὶ περὶ τούτου δι' οὗς ἡ αἰσθητικότης διὰ τίνος ἐναντίον αἰσθημάτων, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἡδονή.

Ἄλλ' ἡ ἐσωτερικὴ αἰσθησις τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἀλγηδόνος πολλὰ ὀλίγον ἤθελε τὸν ὠφελήσῃ, ἀνίσως δὲ εἶχε φόβον, δι' οὗ νὰ γνωρίζῃ καὶ τὰ ἀντικείμενα, ἐκ τῶν ὁποίων τοῦ ἐρχοῦται αἰ ἡδονικαὶ, ἢ αἰ ἀλγεινὰ

σιν ὡς μέσα, δι' ὧν γὰ διακρίνη τὰς ὠφελίμους προσ-
βολὰς ἀπὸ τὰς βλαβεράς, νὰ νομίζωνται παρ' αὐ-
τῶ ὡς τέλη· καὶ διὰ τῆτο γνωρίζωντας μὲν διὰ τῆς ἡ-
δονῆς τὰ πράγματα, ὅπῃ συντελεῖν εἰς συωπήρησιν καὶ
τελειότητά του, νὰ μὴ τὰ ἐπιζητῆ πλέον διὰ τῆτο τὸ
αἴτιον, ἀλλὰ διὰ τῆς ἡδονῆς αὐτῆς, ὅπου τοῦ ὑπό-
χονται· γνωρίζωντας δὲ πάλιν διὰ τῆς ἀλγηδόνης τὰ
πράγματα, ὅπῃ συντελεῖν εἰς ἄλεθρον καὶ ἀφανισμόν
του, νὰ μὴ τὰ ἀποφύγη πλέον διὰ τῆς βλάβης,
ὅπου ἢμποροῦν νὰ τοῦ προξενήσω, ἀλλὰ διὰ τῆς
ἀλγηδόνα, ὅπου τοῦ φροέρχεται ἀπ' αὐτά. Πόσων
σφαλμάτων παραίτιον γίνεται τῆτο τὸ ἀντικαθίστα-
σαι ὡς τέλος ἐκεῖνο, ὅπῃ εἶναι μέσον, δεῦν εἶναι τό-
πος ἐνταῦθα νὰ τὸ ἐξετάσωμεν· ἐδῶ ἀρκεῖ νὰ ση-
μειώσωμεν ῥύτως ἀπλῶς τὸ πρᾶγμα, διὰ νὰ διορί-
σωμεν ἀκριβέστερον εἰς πόσα σημαίνόμενα, καὶ διὰ
ποῖους λόγους ἢμποροῦν νὰ ἐφαρμοθοῦν τὰ οἰόματα
τῶ ἀγαθῶ καὶ κακῶ.

Κάθε πρᾶγμα, ὅπῃ θεωρεῖται παρ' ἡμῶν ὑπὸ σχῆ-
μα ἀγαθῶ, παρέχει εἰς ἡμᾶς μίαν φυσικῶ κλίσιν
πρὸς αὐτό· καὶ τῆτο ὀνομάζεται ἀγάπη· ἐξ ἐναντίας
κάθε πρᾶγμα, ὅπου θεωρεῖται ὑπὸ σχῆμα κακοῦ,
μᾶς προξενεῖ μίαν φυσικῶ ἀποστροφῶ· καὶ τῆτο κα-
λεῖται μῖσος.

Ἡ ἀγάπη καὶ τὸ μῖσος εἶναι τὰ πρῶτόντα πάθη
τῶ ἀνθρώπου, εἶναι τὰ γενικώτερα, εἶναι ἐκεῖνα, ὅπῃ
δικαίως ἢμποροῦν νὰ ὀνομαθοῦν θεμελιώδη. Τὸ γι-
νώσκουν, λοιπὸν καλῶς τῆς ἀρχῆς καὶ φύσιν τούτων
τῶ δύο πρῶτόντων παθῶν, εἶναι πρᾶγμα ὠφελι-
μώτατον· καὶ διὰ νὰ τὰ γνωρίσῃ τινὰς καλῶς, πρέ-
πει νὰ θεωρήσῃ τὸν ἀνθρώπον εἰς τὰς ἑῖς διαφορὰς
καταστάσεις, ὅπῃ ἐσημειώσωμεν ἀνωτέρω.

Ἄνίσως ὁ ἀνθρώπος δεῦν εἶχεν ἄλλο, εἰμὴ μόνον
τὴν ἐσωτερικῶ αισθητικὴν αἰσθητικὴν, ἢ ἀγάπην ἢ φελε πε-
ριορίζεται μόνον εἰς μίαν ἀπλῶ ἀρέσκειαν τῶ ἡδο-
νικῶν αἰσθημάτων, ὅπῃ πρὸς τὸ παρὸν δοκιμάζει·

τὸ μῖσος τε δὲν ἠθέλει εἶναι ἄλλο, εἰμὴ μία ἀπλῆ δυσαρέσκεια τῷ ἀλγεινῶν αἰδημάτων, ὅπου ἠθέλει εἶναι ἠναγκασμῶς νὰ ὑποφέρῃ.

Προικισμῶς ὅμως ἀπὸ τῆς φύσιν μὲ τῆς δυνάμιν τοῦ διαγινώσκειν τὰ ἀντικείμενα, ἐκ τῆς ὁποίων προέρχονται αἱ ἠδονικαὶ καὶ ἀλγεινὰ προσβολαί, αἰθάεται ὅτι αὐξάνει μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἢ ἀγάπη καὶ τὸ μῖσός τε. Διὰ τί εἰς τῆς ἀρέσκειαν τῆς ἠδονικῶν αἰδημάτων προσίθεται μία ἄλλη ἀρέσκεια τῷ ἀντικειμένων, ἐξ ὧν προέρχονται τὰ αἰδήματα, εἴτ' οὖν μία ἐσωτερικὴ διχαίσις εἰς τὸ νὰ τὰ θεωρῇ, μία ἐσωτερικὴ ἠδονή, δι' ἣν τὰ ἔχει παρόντα ὡσαύτως εἰς τῆς μυσάχθειαν (ἀποσροφῶν) τῆς ἀλγεινῶν αἰδημάτων συζύγνυται ἕτερα ἀποσροφῆ τῷ ἀντικειμένων, ἐξ ὧν ταῦτα προέρχονται, ὅ ἔστι μία ἀγάπη, μία δυσαρέσκεια, μία ἀθυμία δι' ἣν ἀναγκάζεται νὰ τὰ ἔχῃ παρόντα.

Ἄνίσως ὅμως δὲν εἶχε μνήμην καὶ φαντασίαν, αὐτὰ τὰ πάθη ἠθέλει εἶναι εἰς αὐτὸν ἔτι μᾶλλον περιωρισμῶς· διὰ τί ἠθέλει περιλαμβάνονται εἰς μόνα τὰ αἰδήματα καὶ τὰ παρόντα ἀντικείμενα, τῆς ὁποίων ἀρθύτων ἐκ μέσων, ἠθέλει παύσῃ κάθε ἀγάπη καὶ κάθε μῖσος. Ἡ φαντασία λοιπὸν καὶ ἡ μνήμη εἶναι ἐκεῖναι, ὅπῃ παρρησιάζοντας εἰς αὐτὸν τὴν εἰκόνα τῆς ὠφελίμων καὶ ἐρασῶν ἀντικειμένων καὶ μὴ παρόντων, καὶ ἀνακαλῶντας τῆς εἰκόνα τῆς ἠδονικῶν αἰδημάτων, ὅπῃ ἐκ τῶν προέρχονται, παράγουσιν εἰς αὐτὸν ἐκείνῃ τῆς κλίσει, ἢ ὁποία συγκροτεῖ κυρίως τῆς ἀγάπῃ, ὅ ἔστιν ἐκείνῃ τῆς ἀρέσκειαν εἰς τὸ νὰ θεωρῇ τὴν εἰκόνα τῆς τοιούτων ἀντικειμένων, ἐκείνῃ τῆς διὰ τῆς ἐπιρρέπειαν πρὸς αὐτὰ, ἐκείνῃ τῆς πρὸς αὐτὰ εἰς τὸ νὰ τὰ ἀνιχνύῃ, ἐκείνῃ τῆς εὐφροσύνῃ εἰς τὸ νὰ τὰ δεισῃ. Ἡ φαντασία καὶ ἡ μνήμη εἶναι ὡσαύτως ἐκεῖναι, ὅπῃ παρρησιάζοντας τῆς τῆς εἰκόνα τῆς βλαβερῶν, ἢ δυσαρέσων ἀντικειμένων, καὶ ἀνακαλῶντας τῆς εἰκόνα τῆς ἐκ τούτων προέρ-

προερχομένων ἀλγεινῶν αἰδημάτων, παράγιν εἰς αὐ-
τὸν ἐκείνῳ τῷ ἀποστροφῷ, εἰς τῷ ὁποίῳ σιωπί-
σεται κυρίως τὸ μῖσος, τῶν ἐστὶν ἐκείνη ἢ ἀηδία τοῦ
νὰ ἔχη ἔμπροσθέν τιν ἐικόνα των, ἐκείνη ἢ διηνεκῆς
πρὸς ταῦτα μισάχθεια, ἐκείνη ἢ ἐπίμονος σπυδὴ τῶ
νὰ τὰ ἀπομακρύνῃ, ἢ νὰ τὰ ἀποφύγῃ, ἐκείνη ἢ σε-
νοχρεία καὶ δυσχέρεια τῶ νὰ τὰ ἀπαντήσῃ ἐκ ἑστέρας.

Ἀνίσως ἔκαμναν μίαν ἀκριβεσέραν ἀνάλυσιν τού-
των τῶ δὺο παθῶν οἱ Φιλόσοφοι, (οἱ ὁποῖοι τῷ
εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ τῷ δὺδαιμονίαν ἀγάπῳ, καὶ τὸ
πρὸς τὸ κακὸν καὶ τὴν κακοδαιμονίαν μῖσος τὰ ἐθεώ-
ρησαν ὡς δὺο κλίσεις ἐνεπαρμείας ἀπὸ τῷ φύσιν
εἰς τὸν ἀνθρώπον, ὡς δὺο διαθέσεις ἐμφύτους, ὡς
δὺο εἶδη φυσικῆς ὀρμῆς) δὲν ἤθελαν καταφύγῃ, ὡς
ἔτυχεν, εἰς τὸσον ματαίας καὶ κενὰς ἐννοιῶν ἐκφρά-
σεις. Διὰ τὸ νὰ λέγῃ τινὰς, ὅτι ἢ πρὸς τὸ ἀγα-
θὸν καὶ τῷ δὺδαιμονίαν ἀγάπη εἶναι ἐμφυτος εἰς τὸν
ἀνθρώπον, εἶναι ἐνεπαρμείη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῷ φύ-
σιν, εἶναι μία φυσικὴ ὀρμὴ, εἶναι τὸ ἴδιον νὰ λέγῃ
οὐδὲν μὲ πολλὰ λόγια· ἢ τὸ πολὺ πολὺ νὰ λέγῃ,
ὅτι αὐτὴ ἢ ἀγάπη εἶναι εἰς τὸν ἀνθρώπον μία διά-
θεσις, ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι γνωστὸν πόθεν προέρχε-
ται. Εἰς τὸν ἀνθρώπον λοιπὸν δὲν εἶναι ἄλλο τί ἐμ-
φυτον (ἀν συγχαρῆται νὰ μεταχειριζώμεν τῶτον τὸν
ὄρον), εἰμὴ ἢ δυνάμεις τῶ αἰσθανέσθαι, τοῦ σκέπτε-
σθαι, τῶ μεμνήσθαι, τῶ βέλεσθαι, καὶ τῶ ἐνεργεῖν, πε-
ρὶ τῶ ὁποῖων ἀμιλήσαμεν κατὰ πλάτος εἰς τὴν Ψυ-
χολογίαν. Ἡ δὲ πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ τὴν δὺδαιμονίαν
φυσικὴ ἀγάπη, καὶ τὸ πρὸς τὸ κακὸν καὶ τῷ κακοδαι-
μονίαν φυσικὸν μῖσος δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ ἀποτε-
λέσματα ἄμεσα τῶ εἰρημνῶν τῶτων δυνάμεων.

Ἐξηγηθείσης λοιπὸν οὕτω τῆς ἀρχῆς τῆς ἀγάπης
καὶ τῶ μίσους, ἐξηγήθη σχεδὸν καὶ ἢ τῶ ἐπιλοίπων πα-
θῶν, τὰ ὁποῖα κυρίως ἄλλο δὲν εἶναι, ὅτι μὴ ἕο-
ποῖ καὶ ἀλλοιώσεις τῶτων τῶ δὺο πρῶτων παθῶν.
Ἀρχίζοντας λοιπὸν ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅπου κρέμαται ἀ-

πρὸ τῆς ἀγάπῃς, ἐπειδὴ αὐτὴ ἔχει ὑποκείμενον τῆς τῷ ἀγαθῷ, τοῦτο δὲ εἶναι ἢ παρεληλυθός, ἢ ἐνεσός, ἢ μέλλον, καὶ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ εἶδους, καὶ οἱ ἔσοποι ἄρα καὶ αἱ ἀλλοιώσεις αὐτῆς εἶναι ποικίλαι καὶ διάφοροι.

Ἡ ἀγάπη ἐνός ἀγαθοῦ παρεληλυθότος παράγει τῷ δ' ἀρέσκειαν ἢ τῷ δ' ἀσάρεσκειαν, καθ' ὃ ἢ θελε μᾶς ἀρέσκη πάντοτε ἢ μήμητε, ἢ ἢ θελε μᾶς ἀσάρεσκη ἢ ἀποβολήτε. Ἡ ἀγάπη ἐνός ἀγαθοῦ παρόντος γίνεται δ' ἡδονή, δ' ἡδονή, χαρὰ, ἀγαλλίασις, κατὰ τῷ μείζω, ἢ ἐλάσσω προσβολῷ, ὅπῃ τὸ ποιῆτον ἀγαθὸν κάμνει εἰς ἡμᾶς, ἢ ὅποια ὅπῃ γίνεται σαθερά καὶ ἐκτικῆ, λέγεται ἡδονή. Ἡ ἀγάπη ἐνός ἀγαθοῦ μέλλοντος γεννᾷ τῷ ἐπιθυμίαν, ἢ ὅποια εἶναι συωδόμενῃ μὲ τῷ ἐλπίδα ἢ μὲ τὸν φόβον· τὸ πρῶτον αὐτὴ ἢ ἀπόλαυσις τοῦ εἶναι πιθανῆ, τὸ δεύτερον, αὐτὴ εἶναι ἀπίθανος· ἢ δὲ ἐλπίς ἔπειτα λέγεται κυριώτερον πεποίθησις· καὶ ὁ φόβος δυσπιστία, κατὰ τὸν λογισμὸν (λογασμῶν), ὅπῃ εἰς μίαν τοιαύτην ἀπόλαυσιν κάμνομεν, ἢ τῆς ἀξίας τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, ἢ τῆς ἐπικουρίας, ὅπου παρ' ἄλλων προσμερόμεν.

Ἄν ἡ ἀγάπη ἀφορᾷ μόνον εἰς ἡδονῶν, λέγεται ὀρεξις, λαίμαργία (λιχρεία), ἀσέλγεια, ἀκολασία κατὰ τῆς διαφόρου βαθμῆς καὶ τῆς διαφόρου ἡδονῆς, εἰς τῆς ὅποιας ἀποτείνεται. Ἄν ἀπρεφίνεται εἰς πλεονεξία, λέγεται φιλαργυρία· αὐτὴ εἰς τιμᾶς, φιλοτιμία· αὐτὴ εἰς γνώσιν πραγμάτων νέων, πολυπραγμοσύνη ἢ περιέργεια· καὶ αὐτὴ τὰ νέα πράγματα φαίνονται εἰς ἀπροόπτῃ, ἢ ἀγαίνων ἀπὸ τὸ ἔθος, προξενουῖ τὸν θαυμασμόν. Ἄν τέλος ἀποβλέπῃ εἰς τὸ τίμιον καὶ τῷ ἀρετῶν, δὲν ἔχει ἴδιον ὄνομα, ἀλλ' ὀνομάζεται γενικῶς ἀγάπη τιμῆς, ἀρετῆς, δικαιοσύνης, κτ.

Ἡ ἀγάπη, ὅπῃ ἔχομεν πρὸς ἑαυτῆς, λέγεται ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν, ἢ φιλαυτία· ἢ ὅποια, αὐτὴ εἶναι συωδόμενῃ ἀπὸ μίαν ὑπερβολικῶν ὑπόληψιν ὅπῃ ἔχει

ἔχει τίς περὶ ἑαυτῆ, δομάζεται ὑπερηφάνεια ἢ ἀλαζονεία· αὐτὴ δὲ σωφροδύηται ἀπὸ μίαν ὑπερβολικῶν ἐπιθυμίαν τῆ τιμᾶσαι παρὰ τῆς ἄλλων, καλεῖται κενοδοξία· ἢ ἀγάπη, ὅπου ὀφείλει ὁ ἀνθρώπος τὰ ἔχη εἰς ὄλους ἐν γένει τοὺς ὁμοίους του, λέγεται εὐνοια· ἐκείνη, ὅπου ἀπρείνεται εἰς πρόσωπα διωρισμένα ἢ κρατεῖ τὸ γυναικὸν ὄνομα ἀγάπη, ἢ λαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς φιλίας. Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη δὲν ἔχει ἴδιον ὄνομα, ἀλλὰ χαρακτηρίζεται μὲ τὸ ἐπίθετον πατριωτικὴ, ἢ λέγεται φιλόπατρι. Ἡ τῆς γονέων πρὸς τὰ τέκνα, τῆς τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς, τῆς ἀδελφῶν καὶ συζύγων, καὶ ἀπλῶς τῆς συγγενῶν πρὸς ἀλλήλους λέγεται φιλοσοργία, ἢ ἐπισημαίνεται μὲ τὰ ἐπίθετα πατρικὴ, μητρικὴ, υἱικὴ, ἀδελφικὴ, γαμικὴ, συγγενικὴ. Ἡ ὑπὲρ τῆς συμφερόντων τῆς ἑτέρας ἐπιθυμία καὶ ὁ ὑπὲρ τῶν ζῆλος, λέγεται χάρις, ἢ εὐποιΐα· ἢ ὑπὲρ τῆς δότυχίας τῆς ἄλλων χαρὰ, καλεῖται συγχαρμοσύνη (συνήδεσθαι). Ἡ πρὸς τὰ ὑποκείμενα, ἀπὸ τὰ ὅποια δεργέθημεν, κλίσις εἶτ' οὐδ' ἀγάπη, λέγεται δὺγνωμοσύνη. Ἡ κλίσις πρὸς τὰς ἀξίας καὶ προκομμένας ἀνθρώπους, λέγεται ὑπόληψις, σέβας, δὺλάβεια. Ἡ κλίσις τέλος πάντων, ὅπῃ ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν πρὸς τὸν ὑπερτάτον Δημιουργὸν μας περιλαμβάνει εἰς ἑαυτὴν ὅλας ὁμῶς τὰς διαθέσεις τῆς ἀγάπης, δὺγνωμοσύνην δηλαδή, ὑποταγὴν, τιμὴν, σέβας, δὺλάβειαν, τὰ ὅποια ὅλα τὰ περιλαμβάνει ἡ Ὁρθοκεία ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς ἀγάπης.

Τὰ πάθη, ὅπῃ γυνοῦνται ἀπὸ τὸ μῖσος, εἶναι καὶ αὐτὰ ὡσαύτως διάφορα, κατὰ τὴν διαφορὰν τῆς κακῶν, ὅπῃ τὰ προξενῶν, θεωρημένων δηλονότι καὶ τῶν κατὰ τὸ παρελληλυθός, κατὰ τὸ ἐνεσός, καὶ κατὰ τὸ μέλλον.

Τὸ μῖσος διὰ εἷνα κακὸν παρελληλυθός, τὸ ὅποῖον μᾶς κατοφαίνεται ἀκόμι δι' ὅ,τι ἠναγκάσθημεν νὰ τὸ δοκιμάσωμεν, εἶναι πίκρα. Τὸ μῖσος διὰ εἷνα κακὸν ἐκεσός, εἶναι λύπη, θλίψις, πεινάλγεια, σνοχά-
εία,

εία, ἀδημονία (1) κατὰ λόγον, ὅπῃ τὸ κακὸν ἔθε-
λεν εἶναι μᾶλλον, ἢ ἦττον αἰθαντικόν· καὶ ὅποτεν τὸ
πάθος γυνή ἐκτικόν, τότε λέγεται ἀνία ἢ μελαγχο-
λία. Τὸ μῖσος διὰ εἷνα κακὸν μέλλον, ὀνομάζεται
φόβος· ὁ ὁποῖος, αὐτὸ κακὸν μᾶς παρίσταται ὡς
μέγα καὶ ἄφοδκτον, μεταβάλλει εἰς κατίππωσιν καὶ ἀ-
πελπισίαν· εἰὰ δὲ εἰς ἐναντίας τὸ κακὸν παρίσταται
ὡς μικρόν, καὶ ἔλαττον τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, ὁ φό-
βος μεταβάλλεται εἰς ἀμέλειαν, καταφρόνησιν, ἐλ-
πίδα (2), θάρρος, ἀνδρείαν, ἑτολμίαν.

Ἄνίσως τὸ κακὸν συνίσταται εἰς τὴν μακραὴ διάρ-
κειαν εἰς τὴν αὐτῆ αἰδήματος, ἢ κατὰσασίς τῆς
ψυχῆς τότε λέγεται δυσφορία· εἰὰ δὲ συνίσταται εἰς
τὴν ἔλλειψιν αἰδημάτων καὶ ιδεῶν ἀρεσῶν, ἢ γυνικαί-
τερον εἰπεῖν αἰδημάτων καὶ ιδεῶν ἐπαγωγῶν, λέγεται
ὀχληρία (πληῆξις). Ἄν εἰς ἔλλειψιν πλούτου, δευ-
εἶχει ἴδιον ὄνομα. Ἄν εἰς ἔλλειψιν ἢ ἀποβολῆν τι-
μῆς, εἰσουδένωσις, ἢ αἰχυλή. Ἄν εἰς σωμαίσθησιν
τινὸς κακοῦ πεπραγμένου, ἔλθωχος σωμαίδησεως· αὐ-
εἰς τὴν δυσαρέσκειαν, δι' ὅ,τι τὸ ἐπαράξαμεν, μετα-
μέλεια, ἢ μετανοία.

Τὸ κακὸν, ὅπῃ βλέπομεν εἰς ἄλλω, προξερει εἰς
ἡμᾶς τὸν οἶκτον, ἢ τὴν δὴσπλαγχνίαν· τὸ ὁποῖον
πάθος, ὅποτεν γυνᾶται ἀπὸ τῆς θεῆας εἰς κακοῦ
πεπραγμένου παρ' ἄλλω, ὅμως μικρῶ καὶ συγχωρητέω,
ὄνομα

(1) Οἱ ὄροι εἰσὶ εἰσὶ σωμαίνυμοι ἐκφράζοντες τὴν διαφόρων
βαθμῶν τῆς λύπης, εἰσὶ δοκιμάζομεν δευ-
εἰνα κακὸν παρὸν,
εἰσὶ εἰς ἐνεσός.

(2) Ἡ ἐλπίς καὶ ὁ φόβος συμπαρακολληθῶν καὶ πᾶ δὴσιν καὶ
εἰς πᾶ ἀγαθᾶ, καὶ εἰς πᾶ κακά· κύριως ὅμως τὸ ὑποκείμενον
τῆς ἐλπίδος εἶναι πάντοτε ἡδονή, πὸ δὲ τοῦ φόβου εἶναι λύπη·
ἐλπίζομεν τῆς ἡδονῆς τῆς ἀπολαύσεως εἰς ἀγαθῶ, ἢ τῆς ἀ-
ποφυγῆς εἰς κακῶ· καὶ φοβόμεθα τῆς λύπης τῆς ἐπιλοδύσεως
εἰς κακῶ, ἢ τῆς ἀποτυχίας εἰς ἀγαθῶ, ὅπῃ ἐπιθυμῶμεν.

ὀνομάζεται συμπάθεια. Τὸ κακὸν, ὅπῃ γίνεται ἡμῖν παρ' ἄλλω, ἐγείρει εἰς ἡμᾶς τὴν ὀργήν, τὸν χόλον, τὸν θυμὸν, τὰ ὅποια πάθη, ὅποταν διαρκοῦν πολὺν καιρὸν, γίνονται ἐκείνο ὅπῃ κυρίως καλεῖται μῖσος ἢ μῆνις. Ἄν τὸ μῖσος μᾶς κινήσῃ νὰ ἐπιθυμῶμεν τὸ κακὸν τῆς ἄλλων, ὀνομάζεται δύσνοια, κακοήθεια· εἰ δὲ μᾶς κινήσῃ νὰ λυπήμεθα ἀλόγως διὰ τὸ καλὸν τῆς ἄλλων, φόβος ἢ ζηλεία· εἰ δὲ ὅμως εἶναι μόνον μία ἔλλογος δυσαρέσκεια δι' ὃ, τι βλέπομεν νὰ τιμᾶται καὶ νὰ βραβύηται εἰς ἄνθρωπος ἀνάξιος, ἢ νὰ δοκιμῆ εἰς κακὸν ἐγχείρημα εἰς ἀτίμη ἄνθρωπον, τῆτο λέγεται ἀγανάκτησις.

Ἐδῶ δὲν κάμνομεν ἄλλο, παρὰ ὑφαίνομεν ἀπλῶς τὴν γενεαλογίαν, ἕως εἰπεῖν, τῆς παθῶν, καὶ διὰ τῆτο τὰ ἀπερνῶμεν ἐπιφοχάδην· τὰς δὲ μερικωτέρας ιδιότητας τῆς καθενός, θέλομεν τὰς δείξει, ὅταν ὀμιλῶμεν διακεκεμενῶς περὶ αὐτῆς (1).

Πρέ-

(1) Εἰς τὴν γενεαλογίαν τῆς παθῶν δὲν ἐφύλαξαν ὅλοι οἱ Φιλόσοφοι τὴν αὐτὴν τάξιν. Ὁ Τίμαιος, τὸν ὅποιον τὸν ἠκολούθησαν οἱ Στωϊκοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πάντα φρωτεύοντα πάθη τὴν ἐπιθυμίαν, τὸν φόβον, τὴν χαρὰν, καὶ τὴν λύπην. Οἱ Ἀριστοτελικοὶ διέσειλαν δεξιά εἰς ἀγάπην καὶ εἰς ἐπιθυμητικὴν καὶ εἰς ἀπὸ τῆς ἀγάπης καὶ εἰς ἀπὸ τῆς ἐπιθυμητικῆς. Ὁ Καρτέσιος φρωτέον πάθος θέτει τὸ δάμνος, δεύτερον τὴν τιμὴν (σεβασμὸν) ἢ τὴν καταφρόνησιν, τρίτον τὴν ἀγάπην, καὶ τὸ μῖσος, ἀπὸ τῆς ὅποια παράγει, κατὰ τὰς διαφορὰς ἀναφορὰς, ὅλα τὰ ἐπίλοιπα. Ὁ Μαλιμβράγχιος ὑποθέτει καθὼς ἡμεῖς τὴν ἀγάπην καὶ τὸ μῖσος· ὁ δὲ Βίλλιος (Willis) τὴν ἠδονὴν καὶ τὴν λύπην. Ὁ Χόββης (Hobbes) γνωρίζει ὡς φρωτεύοντα πάθη τὴν ὀρέξιν, τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν ἀγάπην, τὴν ἀποστροφὴν, τὸ μῖσος, τὴν χαρὰν, καὶ τὴν λύπην. Ὁ Σκιαφσενσβέρυς (Shaftesbury) θέτει δεξιά φρωτεύοντα πάθη, καθὼς ὁ Τίμαιος, τὴν ἐπιθυμίαν, τὴν ἀποστροφὴν (ἀπὸ τῆς φόβου), τὴν χαρὰν καὶ τὴν λύπην. Ἡ ἀγάπη κατ' αὐτὸν εἶναι συγκεκεμενῆ ἀπὸ ἐπιθυμίας καὶ ἐλπίδα· τὸ δὲ μῖσος ἀπὸ ἀποστροφῆς καὶ φόβου. Ὁ Λάκιος παραδέχεται δεξιά φρωτεύοντα πάθη τὴν ἀγάπην, μῖσος, ἐπιθυμίαν, χαρὰν, καὶ λύπην.

Πρόπει ὁμως νὰ παρατηρήσωμεν, ὡς εἴρηται εἰς τὴν Μεταφυσικὴν, (Μέρ. Α'. Τμήμ. Β'. Κεφ. Γ'. Ἀρθ. Γ') ὅτι τὰ πάθη μὴτε ὄλα, μὴτε πάντοτε γίνονται εἰς τὸ ὑποκείμενον τῶν μὲ τὴν αὐτὴν ὀρμὴν, ἀλλὰ αὐτὴ ἢ ὀρμὴ εἶναι μείζων ἢ ἐλάσσων κατὰ λόγον ὅπῃ τὸ ὑποκείμενον παρίσταται εἰς τὴν φαντασίαν ὑπὸ μορφῶν κακῆ μείζονος ἢ ἐλάσσονος.

Ὅποτεν ὁ αὐθράτης δὲν βλέπῃ εἰς εἷα ἀντικείμενον μὴτε ἀγαθόν μὴτε κακόν, ἢ βλέπῃ μόνον εἷα ἀγαθόν ἢ εἷα κακόν μικρότατον καὶ φορτίδος ἀάξιον, τότε ἢ κατὰσασις τῆς ψυχῆς εἶναι ἠδιαφορία, ἢ ὁποῖα εἶναι ἐλλείψις κινήσεως εἴτ' ἐν ἀλλοιοσείας, ἢ τὴν ἀχισον ἐλλείψις κινήσεως ἀποσχεσῆς.

Ἄν τὸ ἀντικείμενον παρίσταται ὑπὸ μορφῶν ἀγαθῶν, ὁμως μικρῶν, τότε ἀρχίζει νὰ ἀναφαίνεται ἐκεῖθεν ἢ ἐσωτερικὴ κίνησις, εἶναι ὁμως μικρὰ καὶ ἀδύνη, καὶ αὐτὴ πάθος καλεῖσθω πειραστότερον διαθέσεις ἢ δόδοκία, αὐτὸ καλὸν εἶναι ἐν τῇ ἀπολαύσει καὶ ῥοπή, κλίσις, ἐπιρρέπεια, ἀίσιως εἶναι ἐν ἐλπίδι.

Τὸ πάθος ἀρχίζει νὰ διαμορφῶται, ὅποτεν τὸ ἀντικείμενον παρίσταται ὑπὸ προσώπειον τινὸς ἀγαθοῦ μεγάλου, εἰς ἔσπον ὅπῃ νὰ φέρηται ἢ ψυχὴ ἐπ' αὐτὸ μὲ ζωνρότητα καὶ ὀρμὴν. Καὶ αὐτὴ φαντασία τὰ παρασάλλη ὡς ἀγαθὸν μέγιστον, ἀνάγκαιον, ἀπαραίτητον, τότε τὸ πάθος ἀναπτύσσεται μὲ ὄλην τὴν σφοδρότητα ὄλαι αἰ λοιπαὶ διαθέσεις εἰς αὐτὸ μὴταβάλλοντα, ἀλλὰ ἀντικείμενον ἢ ψυχὴ δὲν ἠμπερῶσιν καὶ θάσσιν.

λύσις. Ὁ Χετχeson (Hatcheson) εἶναι ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ἀποστροφὴν. Ὁ Χάρτλειος (Hartley) παραδέχεται πέντε πάθη ὑδοικῆ, ἀγάπην, ἐπιθυμίαν, ἐλπίδα, χαρὰν, ἠδονὴν ἀνάμνησιν καὶ πέντε λυπηρὰ, μίσος, ἀνηκεδὴν ἀποστροφὴν, φόβον, λύπην, καὶ πέντε ἀνάμνησιν. Μίσην καὶ ἐκπαινεσίαν ἐκθεσὶν ἀπὸ τῆς ἀφύπνου δασασίαν, ἠμπερῶσιν καὶ τὴν ἠδονὴν εἰς τὴν ἠδονὴν καὶ τὴν Σαπλίν (Bibla Α' Κεφ. 8) κατὰ τὸν

θεωρῆ, εἰ μὴ μόνον αὐτὸ εἰς αὐτὸ ἔχει πεπῶσα καὶ πηδῶσα, καὶ μία βάσανος καὶ ἀνησυχία καθολικὴ τὴν παράττει, ἕως ὅπῃ δὲ φθάσῃ εἰς τὸ ἀποκτίσῃ. Ἀφ' οὗ τὸ πάθος κατακτίσῃ εἰς τοῦτον τὸν βαθμὸν, ὀνομάζεται ἐνθουσιασμός" καὶ αὐτὴ φθάσῃ εἰς ὑπερβολὴν, καὶ μάλιστα αὐτὴ ἔχει μίαν ἀλογον ἀφορμὴν, τότε καλεῖται φανητῖασμός, παραφορὰ, μανία.

"Ὁμοιοὶ καὶ ἴσοι σχεδὸν εἶναι καὶ οἱ βαθμοὶ τῆς μίσους, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ἀνδρίας, καὶ ἀποστροφῆς, μεταβαίνει ἔπειτα εἰς μυσάχθειαν καὶ βδελυγμὸν καὶ κατακτᾶ εἰς φέλην κατὰ λόγον ὅπῃ τὸ ὑποκείμενον παύσεται εἰς τὸν ἕν ὑπὸ προσωπεῖον εἶδος κακῆς μικρῆς, ἢ μεγάλης, ἢ μεγίστης.

Εἰς αὐτάς τὰς παραστάσεις ἡ φαντασία ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον μεγαλωτάτῃ μετοχῇ, καὶ ἐκτὸς τῆς πρώτης ἐκείνης κινήσεως, ἡ ὁποία ἀπονέμεται εἰς τὴν αἰσθησίν, τὰ λοιπὰ ὅλα κρέμονται ὡς τὰ πολλὰ ἀπὸ ἐκείνου τῆς δυνάμειν, μετὰ τῆς ὁποίας σιωπῆζει ἢ φαντασία εἰς τῆς μεγαλιώη εἰς τῆς ψυχῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακά. "Ὅθεν ὅλη ἡ περὶ τῆς φρονίμης ἀνθρώπων θεωρία ἠμπορεῖσεν εὐκολὰ εἰς ἀνάχθει εἰς μόνῃ τῆς διοίκησιν τῆς φαντασίας, καὶ εἰς συσταθῆ εἰς εἶνα μόνον Τμημα.

Διὰ εἰ μὴ μακρυθῶμεν ὅμως πολλὰ ἀπὸ τῆς τεξιμμένῃ μεθόδου, ἐστοχάσθημεν, ὅτι ἔπρεπε εἰς κάμωμεν εἶνα ξεχωριστὸν Τμημα περὶ τῆς παθῶν. Εἶναι παντὶ πρόδηλον, ὅτι ἡ διοίκησις τῆς φαντασίας θέλει κάμῃ χρεία εἰς ἔχει εἶνα ἀνάγκης τὸν καὶ εἰς τὸ τὸ Τμημα. Τὸ πάθος κατ' ἑαυτὸ ἄλλο δὲ εἶναι, παρά μία κίνησις φυσικὴ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία φέρεται ἐπὶ τὸ ἀγαθόν, ἢ φεύγει ἀπὸ τὸ κακόν. Ἡ τέχνη λοιπὸν τοῦ διοικεῖν τὰ πάθη σωίσταται ὅλη εἰς τὸ εἰνα κάμῃ εἰνα μὴ προβάλλωνται εἰς τῆς ψυχῆς ἀλλὰ ἀγαθὰ, εἰμὴ μόνον ἐκεῖνα ὅπου εἶναι ἀληθινὰ καὶ πραγματικά, καὶ εἰνα ἐμποδίσῃ τῆς φαντασίας ἀπὸ τὸ εἰνα παρασαίνῃ εἰς τῆς ψυχῆς ὡς ἀγαθὰ.

θά ἀληθινὰ καὶ πραγματικὰ ἐκεῖνα, ὅπῃ εἶναι ψα-
δῆ καὶ φαινόμενα.

Εἶναι λοιπὸν καταφανέστατον ἐκ τῶν εἰρημνῶν πό-
σον μάταιοι καὶ ἄλογοι εἶναι αἱ βλασφημίαι, ὅπου
κάμνουν τινὲς ἐναντίον τῶν παθῶν· καὶ πόσον ἀλογώ-
περοι εἶναι ἐκεῖνοι, ὅπου ἤθελον νὰ ἐξορίσωσι ἀπὸ
κράτος τὰ πάθη ἀπὸ τῆς ἀνθρώπινης καρδίας. Διὰ
τὸ νὰ ἀφαιρέσῃ τινὰς τὰ πάθη ἀπὸ τὸν ἀνθρώ-
πον, εἶναι τὸ αὐτὸ νὰ τῆ ἀφαιρέσῃ τῆς αἰσθητικότη-
τα, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὡς ἀπὸ πρῶτου ἀρχὴν πηγάζ-
ουν, καὶ νὰ θέλῃ νὰ τὸν κάμῃ εἰς ἀστελεχὸς (κού-
τζηρον), ἢ εἰς λίθον. Τὰς ἀταξίας τῆς φαντασίας
πρέπει νὰ τῆ ἀφαιρέσῃ, ὅ ἐστι τὴν φαντασίαν πρέπει
νὰ διοικήσωσι καλῶς καὶ νὰ τὴν διορθώσωσι, διὰ νὰ
μὴ παρυσάῃ εἰς τῆ ψυχῆ ὡς ἀγαθὸν ἢ κακόν,
εἰ μὴ μόνον ἐκεῖνο, ὅπῃ τρόντι εἶναι τοῖστον. Τούτοις
κατορθωθέντος, πρέπει νὰ ἀφίνωμεν εἰς τὰ πάθη
τῆ δύνασιν ἰσχυρῶς· ἐπειδὴ τότε δεῖ προξενεῖν ἄλλο,
παρὰ ἀφέλειαν· ἐπειδὴ τότε εἶναι ὡσαύτῃ οἱ ἀνεμοὶ εἰς
τὸν ναύτην, οἱ ὁποῖοι ὅταν φυσῶν ἐπιτιθεῖως καὶ τα-
κτικὰ, τόσοι εὐτυχέστερα καὶ ταχύτερα τὸν κάμνουν νὰ
ταξιδύῃ, ὅσον σφοδρότεροι ἤθελας εἶναι (1).

Αὕτη μάλιστα ἡ ἐνέργεια εἴτ' ἔρ' δραστηριότης τῶν
παθῶν εἶναι ὄχι μόνον ἐπωφελής, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαία
εἰς τὸν ἀνθρώπον. Ἡ ἀδράχεια, ὅπου ἔχει τόσο ἰ-
σχυρῶς εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον, δεῖ ἔχει ὀλιγωτέρας
εἰς

(1) Τὰ καλά, ὅπῃ προξενεῖνται καὶ εἰς τὸ καθὲν μέρος καὶ
εἰς τῆς κοινότητος ἀπὸ τῆς σφοδρῆς πάθης, ὅταν διελθύνωνται ἀ-
πὸ τὸν ὀρθὸν λόγον, πᾶσι ἀταξιδμεῖ καὶ πᾶσι ἀποδείχνη κατὰ
πλάσως καὶ πολλῶν παραδειγμάτων ὁ Ἑλβέτιος (ἐν τῆς πειρ.
Πεδύμακος Συγγράμματι Ὀμιλ. Γ'. Κεφ. β. 7.) καὶ ἐν γίνῃ
ἠμποροῦμεν νὰ εἰπῶμεν, ὅτι πολλὰ εὐαεθμοὶ εἶναι αἱ μεγάλας
φράξεις, ὅπου δεῖ ἐκινήθῃσαι, εἴτ' οὐν δεῖ παρήχθῃσαι ἀπὸ
κατὰ πάθος ἰσχυρόν.

Κεφ. Β'. Ἀγάπη ἔ μῖσος ἡμῶν αὐτ. 97

εἰς τὸν ἡθικόν. Κάθε ἄνθρωπος ἀνθίσταται εἰς τὸν κόπον, καθὼς κάθε φυσικὸν σῶμα εἰς τὴν κίνησιν· εἰς εἷνα εἶναι ἀναγκαῖος εἷνας ὠθισμὸς, εἰς ἄλλον εἶναι ἀναγκαῖον εἷνας πάθος, διὰ νὰ τὸν ἐξυπνίση καὶ νὰ τὸν δὴγάλη ἀπὸ τὴν ἀργίαν. Ἡ παρουσία εἷνος κακῆ, τὸ ὁποῖον τῆ κάμνει τὴν ὑπαρξιν ὀχληραὴν, ἢ θεὰ εἷνος ἀγαθῆ, τῆ ὁποῖα τὴν σέρησιν δεῦ ἡμπορεῖ νὰ τὴν ὑποφέρει χωρὶς ταραχὴν τοῦ, εἷνα μῖσος ἐπομῶνως ἐκείνου τῆ κακοῦ, τὸ ὁποῖον νὰ ὑπερνικᾷ τὴν εἰς τῆς κόπης ἀνθίστασιν, μία ἀγάπη τῆς τοῦ ἀγαθῆ, ἢ ὁποῖα νὰ ὑπερβάλη τὴν εἰς τὴν ἀργίαν ἐπιρρέπειαν, αὐτὰ ἀπαιτῶνται ἀναγκαῖως διὰ νὰ τὸν κινήσεν εἰς τὸ νὰ ἐνεργῆ, διὰ τὴν χωρὶς τῆς ἡθελς ζῆ εἰς μίαν παντοτεινὴν ἀποραξίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἀγάπη ἔ Μῖσος ἡμῶν αὐτῶν.

Η ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν εἶναι τὸ πρῶτον καὶ φυσικώτερον πάθος, ὅπῃ ἔχομεν. Ἀπὸ τὴν πρῶτην στιγμήν, ὅπῃ ἀρχίζομεν νὰ λαμβάνωμεν συναίδησιν, εἰ καὶ ἐν συνείδησιν τῆς ὑπάρξεώς μας, ἀρχίζομεν ἐν ταύτῃ καὶ νὰ φιλοῦμεν, ὅπως εἰπεῖν, ἑαυτῆς. Ἐπειδὴ νὰ αἰσθάνεται τινὰς ὅτι ὑπάρχει, καὶ νὰ μὴν ἀγαπᾷ νὰ ὑπάρχη καλῶς, ἡθελον εἶναι δύο πράγματα ἀσυμβίβαστα, καὶ μάλιστα ποροδήλως ἀντιφατικά. Διὰ τὴν τὸ νὰ μὴν ἀγαπᾷ τις νὰ ὑπάρχη καλῶς, ὅ ἐστι νὰ μὴν ἔχη ἡδονὴν νὰ ἀπολαμβάνῃ μίαν ὑπαρξιν ἡδονικῶν, ἡθελον εἶναι τὸ ἴδιον ὡς αὐτὸ νὰ μὴν ἔχη ἡδονὴν ἐκείνη, τὸ ὁποῖον ἡδυνῶει.

Ἡ ἀγάπη ἡμῶν αὐτῶν, κοντὰ ὅπῃ εἶναι τὸ φυσικώτερον πάθος, εἶναι προσέτι καὶ τὸ δικαιότερον· εἰ
Elem. di Fil. T. III. G

πει